

У ВРХОВНОМ ШТАБУ

Кренуо сам у село Ставе, где је био Штаб Ваљевског одреда. Повео сам само Бошка полицајца. мислио сам да поведем и Николу Вучковића, али се он са четом Милоша Вучковића вратио кад смо ми већ отишли из Столица. Пут нас је водио преко Толисавца, села у коме је био Врховни штаб. Ту су нас обавестили да је Врховни штаб пре две недеље отишао у Ужице. Размишљао сам да, можда, одем у Ужице, али се ипак одлучих да идем у Штаб Ваљевског одреда. Био сам љут на другове у Штабу Ваљевског одреда који су, и не обавестивши ме, пактирали са капетаном Рачићем, па сам хтео да то расправимо.

У Ставама нисам нашао никога јер су другови отишли у Осечину. Било је касно да продужим, па сам са Бошком зановио у Ставама.

Ујутро, кад сам се пробудио, вукла ме је жеља да одем до Врховног команданта и да га обавестим о целокупној ситуацији, Ни сам не знам зашто, али сам осећао да ће ми само друг Тито у овој сложеној ситуацији помоћи.

Тако се ја оа Бошком полицајцем упутих преко Љубовије у Ужице.

У Љубовији сам наишао на велику гужву. Четници попа Боре Ненадовића, па неки Пећанчеви четници и жандарми мајора Дангића заузели су команду места. Говорили су како су разјурили партизане и ухватили комесара Жућу.

Осетио сам да бих и ја ту могао лоше проћи, па сам се са Бошком дошворио да кажемо да смо из Босне и да идемо у Ужице. Пред командом места убацили смо се у један камион који је у Ужице ишао по муницију и оружје за устанике у Босни.

У Рогачици требало је од партизана добити бензин за камион. Ту сам наишао на једну чету Рачанског партизанског одреда, Командира чете сам обавестио о ситуацији у Љубовији и нереду који тамо влада.

На улазу у Ужице зауставила нас је партизанска патрола.. Убрзо сам видео да је живот у граду беспрекорно организован. Имао сам утисак да цео град живи као мала добро организованз

држава или као војни логор. У Ужицу су постојали команда гарнизона, народни одбор, интендантура за снабдевање, радионице за одећу и фабрика за израду пушака и муниције. Било је пуно војске.

У команди места казао сам ко сам и да желим код врховног команданта друга Тита. Био сам брадат и дуге косе, имао сам на себи немачки шињел, шмајсер и официрски немачки бодеж, који сам скинуо са команданта Крушња. Такав сам ушао међу једно десетак партизана који су били обезбеђење Врховног штаба. Уз одређене опрезности предали су ме стражи која је обезбеђивала Врховни штаб. Имао сам срећу да сам одмах на улазу срео Воја Рађевица, који ме је познавао из борбе за Крупањ. Он ме је одвео до Лазе Трпковића, који ме је такође познавао. Веома сам се обрадовао кад ми је саопштено да ћу бити примљен код друга Тита.

У Ужице сам стигао 4. или 5. новембра, уочи прославе октобарске револуције. Баш у то време Дража Михаиловић је издао наређење свим својим командантима и „војводама“ да почну општи напад на партизана. Колико је одуговлачио са борбом против Немаца, а сада је тако брзо за рачун тих истих Немаца издао наређење за општи напад на српске партизана.

Случај је хтео да пред Улфице истовремено дођемо капетан Рачић и ја, Он са једне стране, а ја са друге. Ја сам дошао да ојачам борбу и сарадњу свих родољубивих снага против Немаца, а Рачић је дошао на Каран, пред Ужице, да изврши наређење Драже Михаиловића за напад на Ужице, главну базу слободне територије, и на Врховни штаб.

Одређено ми је да се сместим у собу која је била предвиђена за смештај партизанских руководилаца који су долазили са фронта. У соби је било око шест обичних војничких кревета са ћебадима.

Врховни штаб је био смештен у згради банке. Иако сам рођен у граду и пет година живео у Београду, зграда је на мене оставила импозантан утисак. Када сам је први пут после рата видео, тражио сам у чему је та величина зграде, али онај утисак је нестао. И тек тада сам постао овестан да је оно што сам доживљавао било везано за разговоре с друговима које сам тада сретао и њихов однос према мени, а не за лепоту и величину те зграде.

Дошло је и време за пријем код Врховног команданта. Као вољник осећао сам трему. Формално, ја нисам био потчињен и партизански командант ми није био старешина. Али ја сам осећао да је друг Тито и мени врховни командант, јер сам у њему нашао човека кога сам тражио толико месеци, нашао сам човека који ће ме повести у борбу. Он је био мој врховни командант кога сам добровољно изабрао.

Чим сам ушао, друг Тито се подиже од сгола и пође ми у сусрет, поздравивши ме: „Здраво, Мартиновићу!“ И касније, го-

дошама, при свим састанцима увек би ми рекао „Мартиновићу“, не стављајући никад испред мог имена ни чин, ни зовање, ни „друже“. Једноставно, али први пут изречено, збунило ме. Можда сам одшворио чак и са „Омрт фашизму“, поздравом који сам од партизана преузео. Данас се више не сећам како сам одговорио.

Није то било све што ме изненадило. Уместо да поднесем рапорт о ситуацији, друг Тито ме је у обичном другарском разговору питао како је код нас на фронту.

Почео сам говорити, као што људи увек чине, о оном што ме је то време највише тиштало. Био сам оптерећен четничком издајом. Пошто сам укратко изнео како Немци пале куће, села и убијају невино становништво и како су продрли у Крупањ и Валево, почео сам говорити о четничкој издаји.

Говорио сам о мајору Пантелићу, који је одмах у почетку немачког напада преговарао са Немцима, и о случају поручника Комарћеића, који ми је у Лозници предао рапорт. Затим сам изнео Радићево лукавство и извлачење из борбе, што је, у суштини, увек било наређење Драже Михаиловића. Нисам могао да преглутим како је још у септембру мајор Пантелић тражио да се и ја ставим под његову, односно Дражину команду и како ме је пуковник Михаиловић осудио на смрт због издаје.

Титове речи наводим по сећању, а не дословно. Рекао ми је да је њему још у Београду било познато да је Дража Михаиловић мене сматрао непокорним официром и да је припремио да ме убије када будем прелазио Дрину. Затим о томе како је Рачић са својим четницима и друшм четницима Драже Михаиловића напао на партизана, али су их наши борци потпуно разбили.

Друг Тито ми је нагласио како би требало настојати да се што више родољуба који хоће да се боре против окупатора, отргну од утицаја разних петоколониша. То је био и одговор на моје казивање како су петоколониши и у мом одреду узели маха и како спроводе пропаганду Драже Михаиловића да се престане са борбом против Немаца.

Има још поштених официра као што сам ја, рекао ми је друг Тито, и могло би се при Врховном штабу формирати од њих четничка команда која би објединила све који прихватају борбу против окупатора.

Нисам ни осетио да смо разшварали око два сата. На крају ме је друг Тито позвао да увече на митингу и паради у част прославе октобарске револуције, ако желим, и ја говорим. Рекао ми је да разговарам и са другим друговима у Врховном штабу, нарочито са друшм Бевцом.

Кад сам полазио, рекао сам другу Титу: „Ја бих обријао браду“.

„Зашто, то мени не смета, Главно је да се ти бориш против окупатора“, одшворио ми је друг Тито.

По наређењу друга Тита, добио сам објаву на којој је пи-
оало између осталог: „Моле се све партизанске јединице и народ-
не власти да другу Мартиновићу изађу у сусрет“. Потписао је
лично друг Тито.

Ову објаву сам дуго чувао за упомену, али 1944. године
сам случајно остао без ње.

Пролазећи градом, неколико пута сам иза себе чуо примед-
бе на своју браду, али сам се правдио глум. Бошку сам рекао да је
с мојом брадом ЮЮЮЮ На крају, ако је борба против Немаца
почела, доћи ће уокоро и слобода.

На једном углу стајала је табла са натписом „Фотограф“.
Одлучих да се сликам са брадом за успомену. Дуго сам мислио
да је фотографија на којој сам био са брадом сачувана код овог
фотографа, јер сам из Ужица оташао пре него што је фотогра-
фија била израђена. Међутим, фотографија коју поседујем, са
брадом, шубаром и машинком, начињена је у Ваљевском одреду
и аутор је Раде Јокић.

Кад сам изашао из фотографске радње, видео сам преко
пута берберницу. Рекао сам Бошку да ћу сутра обријати овде
браду, и тако сам и учинио.

Увече је дошао Лаза Трпковић и рекао ми да ме друг Тито
зове на митинг.

(Из књиге „Од Равне горе до Врховног штаба“)

Ратко МАРТИНОВИЋ